

lichaam en (G)geest

Serie In vuur en vlam

Afgelopen weken was ik zwanger – overigens nog steeds - en voelde ik me belabberd. Soms keek ik dan maar lamme series op Netflix, zoals 'Bring the sexy back'. Dat is een Australische serie waarin mensen door een personal trainer op sleeptouw worden genomen om weer net zo sexy te worden als ze ooit waren. Het was soms inspirerend om te zien hoe mensen uit een dagelijks leven dat een sleur was geworden weer tevoorschijn kwamen. Ze stelden zichzelf weer doelen, begonnen meer van het leven te verwachten. Het programma stoorde me ook: sexy betekende hier slank. Een slank lichaam leek de enige manier om gelukkig te zijn. De monotonie en eenzaamheid van veel mensenlevens was hier een individueel probleem, dat moest worden opgelost met een onbarmhartig fitness regime, een nieuw kapsel, sexy outfit en gewaagde make up.

Ik koos Marcella Althaus-Reid voor deze serie: een theologe die me in vuur en vlam zet, uitdaagt, in verwarring brengt. Ze is de grondlegger van *indecent theology*, onbetamelijk theologie. Dat moet ik vast even uitleggen, wat onbetamelijk theologie is. Het gaat niet om theologie die hip is of sexy of waar je rode oortjes van krijgt. Hoewel haar boek 'Indecent Theology' opent met: 'All theology is sexual theology. Indecent theology is sexier than most.' Maar het gaat niet om het in feite saaie en mainstream sexy van dat t.v. programma. Het gaat er wel om seksualiteit en lichamelijke thema te maken in de theologie, en dan niet in gestileerde of geïdealiseerde vorm. Onbetamelijke theologie gaat om vragen stellen: welke lichamen tellen mee, zijn betamelijk? Wiens lichamen schrijven we juist af?

Hoe stellen we ons bijvoorbeeld Jezus voor? Marcella sprak van de *obscene* Christus die vrouw is, of zwart, of lesbisch of transgender. Let wel: het is niet die Christus die obscene is, maar het onthult eerder onze eigen obsceniteit: namelijk dat we er zomaar van uitgingen dat Jezus 'gewoon' wit was, hetero, of man.

Wat op het spel staat: belichaamde theologie, bezielde lichamelijke. Christelijke theologie heeft lichaam en geest vaak uit elkaar gespeeld. Heeft bijvoorbeeld heteroseksuele relaties tot norm gemaakt. Onbetamelijke theologie zegt: er is veel meer dan dat. In onze theologie was heel lang en is nog steeds vaak geen ruimte voor transgender mensen, lesbiennes, zwarte mensen. Hun ervaringen deden niet mee. Het gaat om taal vinden, recht doen en ruimte maken voor hen. Ik besta niet in jouw theologie, maar ik ben er ook. Wat Marcella doet is ervaringen en dus mensen de theologie binnen brengen die buiten beschouwing werden gelaten, zoals haar eigen ervaringen als biseksuele vrouw.

Sterker nog: die ervaringen zijn sacramentele ervaringen voor haar: ze verbindt opstanding met de zoektocht naar mensen die verdwenen onder dictatuur en met de ervaring van uit de kast komen. Zo worden de ervaringen van wie *queer* zijn, van verschoppelingen, van mensen aan de rand een bron van openbaring. Ze geeft ruimte voor een vorm van vroomheid die ik dacht kwijt te zijn: de route loopt via incarnatie, via brood en wijn om deel te worden aan het lichaam van Christus. Maar die dingen dan bekeken vanuit een ander perspectief, lichamelijker, sensueler, meer van nabij.

Marcella Althaus-Reid was een Latijns-Amerikaanse theologe, geïnspireerd door bevrijdingstheologie. Dus theologie die een kritisch oog heeft voor macht en misbruik ervan en hoe theologie soms in dienst staat van de macht. En ze was er kritisch op, wat altijd een verstandige omgang is, juist ook met wat je inspireert. Want, zei ze, er ontbreekt iets: we moeten ook naar onze lichamen kijken. Want mensen worden buiten spel gezet ook vanwege hun lichamen, en dat gebeurt ook in de theologie. Het lijkt soms wel alsof theologen geen lichamen hebben, enkel geest zijn. En dat klopt niet. Niet alleen worden mensen opzijgeschoven, niet gezien, gedood, vanwege hun lichamen, ook in positieve zin doen onze lichamen mee: dat ik, bijvoorbeeld, vrouw ben, hetero ben, dat ik nu zwanger ben.

Theologie is niet *one size fits all*. Geloven gaat over ons, hoe wij zijn, hoe wij allemaal anders zijn en hoe we ons juist kunnen verbinden als we ruimte maken voor eigenheid, dus ruimte maken voor elkaar.

Ik had daaraan behoefte, zelfs nood. Ik houd van theologie en van de kerk, maar niet altijd. Er is theologische taal die nieuwe werelden opent, waarover ik me verwonder: is dit er ook? En er is taal die me voor mijn gevoel opsluit, in een keurige, geordende, bloedeloze wereld. Ik had het laatst nog bij een bijeenkomst. Theologie die je de pas afsnijdt, die mensen precies geen stem geeft, want daar mag je niet komen, zo moet het, dit moet je zeggen. Een theologie die je geen adem geeft. Nu ja, eerlijk is eerlijk: Marcella kan ook adembenemend zijn. Ze schrijft over God die tongzoent, over onder rokjes kijken, onder dat van Maria en dat van God.

Maar dat uitdagende doet me ook goed. Het moedigt me aan ook mijn eigen ervaringen serieus te nemen. Onbetamelijke theologie geeft me ruimte, ook om eigen woorden te vinden voor mijn geloofservaringen nu ik zwanger ben. Die ervaringen blijken niet enkel zoet of roze. Het is een chaotische ervaring, soms ben ik bang zelf te verdwijnen. Het voelt alsof dat nieuwe leven mij voor een deel opslokt. Nu ik moe, lusteloos, misselijk ben. De wereld op afstand voelt, in plaats dat ik er onderdeel ben, maar misschien ook straks als die nieuwe mens er is, afhankelijk en behoeftig.

Zwanger zijn is een beetje verdwijnen, omdat je ruimte maakt voor een ander. Van een wordt je twee, en die tweede moet zich losmaken, wat niet zonder pijn en moeite en enig geweld gaat. De Bijbel legt veel nadruk op moederschap. Dat heb ik altijd pijnlijk gevonden, omdat het een reductie inhoudt van wat het is om een vrouw te zijn. Niet iedereen met een baarmoeder wil moeder worden, voor niet alle moeders is moederschap het hoogste goed. En ook: niet iedereen die moeder wil worden, wordt het. En tegelijk: over de ervaring van wat het is om zwanger te zijn, gaat het niet vaak. Zwanger zijn en baren gaat over scheppen en scheiden. Het brengt me bij God, over wie Genesis in het meervoud zegt: laat ons mensen maken. Niet als koninklijk meervoud, maar om aan te geven dat God geen eenheid is, maar diversiteit. Misschien zelfs chaos en verwarring in zich bergt die hoort bij leven scheppen. Soms maakt theologie graag al te heldere onderverdelingen, maar loopt het niet ook door elkaar?

Onbetamelijke theologie heeft aandacht voor het rommelige, het chaotische, dat het leven zich niet laat indelen in keurige theologische hokjes. Onbetamelijke theologie is voor mij: deze taal is er ook, dit perspectief. Dat ik zo nodig heb, dat theologie verlevendigt, en mijzelf verlevendigt. In Ezechiël 37 komen dorre beenderen tot leven. Het is een beeld voor wat Althaus-Reid doet met stoffige theologie die niet raakt. Die uitgedroogde botten zijn ook een beeld voor waar God aanwezig is: bij de slachtoffers, degenen die er niet meer zijn. En vergeet hun levens, hun verhalen niet. Het Hebreeuwse woord voor 'ikzelf', *etzmi*, is afgeleid van het woord voor bot, *etzem*. Maria is overstuurd als ze het lichaam van Jezus niet aantreft in het graf. Nadat de profeet Elia ten hemel is gevaren, zoeken 50 mensen drie dagen naar hem – vruchteloos.

In het werk van Marcella was opstanding een belangrijk thema in haar werk, maar dan opstanding die niet vergeestelijkt is. Ze zei daarover: het is '*doing the theology of memory: counting crosses and resurrections.*' Dus: het tellen van al die lichamen, die mensen dus. Hun verhalen alsnog vertellen. Opstanding is voor haar verbonden met gemeenschap. Wij zijn er om degenen die er niet meer zijn present te stellen. Althaus-Reid stelt zich voor dat de lichamen van al die ook door theologie tot zwijgen gebrachte en beschadigde mensen – trans mensen, lesbiennes, bi's, homo's, zwarte en bruine mensen, van vrouwen- dat ze opstaan. Het is een theologie van verdwenen en beschadigde mensen.

Het is rouw: over al die lichamen die verloren zijn gegaan. En nog steeds verloren gaan, op weg naar een beter leven. Mensen die worden weggestopt, in concentratiekampen aan Europese en Amerikaanse grenzen, of kinderen van IS-strijders. Transgender mensen onder wie zoveel mensen het leven niet volhouden. Hoe herdenken we hen? Zal hen ooit nog recht worden gedaan? Kun je zeggen: de verhalen die wij over hen vertellen zijn als het vlees op hun botten? In de tekst uit Ezechiël is voor bezielde lichamelijke naast vlees ook geest nodig. Of eigenlijk ga ik dan wat snel: er is adem nodig, zegt het Hebreeuws. Of wind. Vs. 9 is heel mooi: profeteer tegen de wind, profeteer, o mensenkind! Profeteer tegen de adem: zo spreekt de Levende: kom, o wind/adem, uit de vier winden, en adem in deze geslagenen, zodat ze weer leven. (En de adem kwam tot hem en ze leefden.)

Marcella– ze leeft niet meer, ze overleed jong, stelde zich de geest lichamelijk voor. De geest maakt verbinding met onze lichamen en helpt ons contact te maken met ons lichaam. De Geest is erotisch. Niet onmiddellijk in seksuele zin, hoewel ook. De Geest is voor haar een onregelende kracht, die ons kan leren een gemeenschap van opstanding te zijn. Een gemeenschap die herinnert en protest aantekent, waar ruimte is voor wat verloren is gegaan en voor wie er lijfelijk niet meer zijn. Centraal staat het verlangen naar een wereld waarin mensen niet alleen leven om het hoofd boven water te houden. Onze lichamen niet zien als losse containers, maar als verbonden. Niet als toevallige omhulsels, maar als bezielde. Dat we die keuze tussen lichaam en geest, of die tegenstelling, telkens onthullen als overbodig.

Je kunt zeggen: het is een theologie van plaats maken voor wat er ook is en wie er ook zijn. Voor het onregelende, ook: voor wat ons angst aanjaagt. De zomer begint, de tijd van vakantie leegte en ruimte opzoeken. Misschien van even verdwijnen om onszelf weer te hervinden. Van verhalen vertellen over wie er niet meer zijn. Van opnieuw zoeken naar bezielde lichamelijke voor de dagen die we hebben.

Moge de Geest met ons meegaan.

Janneke Stegeman

We lezen: Ezechiël 37: 1-14 en Marcella Althaus-Reid *Indecent Theology* (2000)

Janneke Stegeman is bereikbaar via: lt@dominicusamsterdam.nl ('tav J. Stegeman')